

Lofdicht van Nicolaas Heinsius op Johannes Smetius

Johannes Smetius (1590-1651) was van 1618 tot aan zijn dood dominee in de Sint Stevenskerk. Naast zijn werk als predikant verzamelde hij archeologische vondsten uit de Romeinse oudheid. In zijn boek Nijmegen, stad der Bataven stelt hij dat Nijmegen in de Romeinse tijd de belangrijkste nederzetting van de Bataven was. In dit Latijnse gedicht prijst de bekende Nederlandse classicus en dichter Nicolaas Heinsius (1620-1681) de archeologische verzameling waarmee Smetius het Romeinse verleden van Nijmegen weer tot leven brengt.

Transcriptie

In Reverendi ac Clarissimi Viri

JOHANNIS SMITHI

Verbi Divini apud Noviomagenses interpretis Pinacothecam

Antiquariam et Supellectilem Romanam.

Antiqui lateres, Urbisque annosa supellex,
Aeraque Caesaribus prisca notata suis,
Fibulaque, et solido gravidae dodrante bilances,
Tuque puellari gemma superba manu,
Vel si quae nostris superant monumenta Batavis,
E senio tantae relliquisque Deae,
Hac demum gaudete die: vos Smithius umbris
Eruit, et luci donat habere suae.
Hactenus ignavis iacuisti oppressa tenebris,
Rudere nunc maior, Martia Roma, tuo:
Nutat, et attonitus spectator in omnibus haeret;
Et prope Romana se putat urbe frui.
Emicat ex ipsis facies veneranda ruinis,
Et cineres aliquid relligionis habent.

Ingeniosa suo prope spirat in aere vetustas:
Et quasi praesentes exhibet arte Deos.
Irradiat spectantum animos et pectora complet
Numine maiestas Caesariana suo.
Annule, iam dominae digitis versabere nostrae;
Accipietque tuas missa tabella notas.
Haereat adductis contracta lacinia gemmis:
Mordeat et laxos fibula curva sinus.
Fictilis attrita iam pendeat urceus ansa:
Libet et assuetis missa patella Deis.
Denique Tarpeia Latialis spiret ab arce,
Inque suo posthac Iupiter aere tonet.
Spectandi quisquis studio trans aequora vectus
Ausonias lento remige findis aquas;
Quid Romam Romae peregrina quaeris in urbe?
Iam Smithi doctos incolit illa lares.

NICOLAVS HEINSIVS, DAN. Fil

Vertaling

Op het oudheidkundig kabinet
En het Romeinse huisraad
Van de eerwaarde en doorluchtige heer,
Johannes Smithius,
Verkondiger van het Woord Gods te Nijmegen.
Antieke stenen, meubilair uit Rome's ateliers,
En koper met gepaste keizerkop gemunt,
En speld en weegschaal, van achttien-karaats metaal gemaakt,
En jij, zo'n pracht van steen bestemd voor meisjeshand,

En al wat ons Bataafs geslacht aan monumenten rest
Uit laatste bloei en erfenis van zo'n godin,¹
Proficiat, dat nu na zoveel jaren Smithius
Vanuit het duister jullie in zijn daglicht plaatst.
Tot op vandaag lag je verwaarloosd en in duisternis;
Nu Rome, stad van Mars, straal j' als ruïnenstad.
Bezoekers staan perplex, aan alles hangt verbaasd hun blik;
Men waant zich in 't genot van de stad Rome zelf.
Uit de ruïnes komt tot vorm een eerbiedwaardig beeld,
Zelfs as en puin verwekt een sfeer van heiligheid.
De vonk van het ontstaan leeft bijna nog in 't bronzen beeld,
En toont heel kunstig, lijkt het wel, de goden zelf.
Een goddelijke glans verlicht van wie het ziet de geest
En dringt diep in het hart: der keizers majesteit.
Van nu af aan, o ring, sier je de vingers van mijn vrouw,
Met hem gestempeld zijn de brieven die ik stuur.
De gemme houdt, zo is mijn wens, mijn kleding goed bijeen;
De speld met kromme rug klemt losse plooiën vast.
De aarden kruik hangt aan het oor tot het versleten is:
Graag zien de goden de vertrouwde offerschaal.
Tenslotte blaast van d' hoge burcht Latiums Jupiter
En dreunen moet voortaan zijn stem in bronzen klok.
Gij allen die uit lust tot zien het vlak der zee bevaart
En moeizaam roeiend door het west'lijk water stuurt,
Waarom op weg naar Rome in 't verre Rome over zee?
Rome is nu thuis in Smithius' geleerde hof.

Nicolaas Daniëlszoon Heinsius

1. De dichter heeft de godin Roma voor ogen mét de stad waarvan zij de personificatie is. De rijkdom van het Rome aan de Tiber leeft in het Rome aan de Waal voort in Smithius' collectie.

De Nederlandse vertaling van A.A.R. Bastiaensen houdt zich waar mogelijk aan de versmaat van het origineel; het elegisch distichon.

Bron: Johannes Smetius, Nijmegen, stad der Bataven. Vertaald en ingeleid door A.A.R. Bastiaensen, S. Langereis en L.G.J.M. Nellissen, Nijmegen 1999.